

Migrációkutatás interjú vázlat

Külföldről hazatérők vizsgálata interjúzással

Bemutakozáshoz használható rövid ismertetés a kutatás céljáról, feladatáról

Az interjú készítés az 'Egy elhanyagolt láncszem – a visszavándorlás esélye és jelentősége normál és sokkidőszakban' című, 139376 azonosító számú OTKA kutatás keretében történik¹. Az interjú célja a visszavándorlást vizsgáló kvantitatív kutatás megalapozása és kiegészítése.

Tekintettel arra, hogy az interjúalanyokat nincs lehetőségünk hosszan követni, retrospektív interjúkat készítünk. Az interjúk során igyekszünk körüljárni az emigráció, a külföldi lét és munkavállalás alternatíváit, valamint a hazatérés lehetőségeit és nehézségeit. Az interjúzás során egy múltbeli és egy jelenbeli döntés (elvándorlás vs. visszatérés) körülményeit vizsgáljuk. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy a jelen állapot módosítja, színezi a múltbeli döntés magyarázatát, ezért az elemzés során a múltra vonatkozó állítások értelmezését a jelenre vonatkozó állítások tükrében is vizsgáljuk. Az emigrációra vagy a külföldi életre/munkavállalásra vonatkozó múltbeli döntést, mint korlátozottan racionális döntést értelmezzük, amennyiben a döntésben az *adott személy számára rendelkezésre álló* információk, illetve az *adott pillanatban érvényesülő érzelmek, várakozások* játszanak szerepet. A kivándorlás / külföldön maradás / ciklikus migráció / visszatérés modelljeként egy olyan összehasonlítást képzelünk el, ahol egyrészt szerepet játszanak az emigrációval, illetve a külföldi élettel/munkavállalással kapcsolatos pozitív és negatív tényezők és érzelmek, másrészt a hazatéréssel – és az otthoni élettel és a hazai munkavállalással – kapcsolatos pozitív és negatív tényezők és érzelmek.

Az interjúk során két stratégiát követhetünk. A *kronológiai sorban történő kérdezés* esetén a döntést befolyásoló tényezőket kevésbé (vagy kevésbé tudatosan) befolyásolja a jelenlegi helyzet értékelése. Ezzel szemben a *fordított kronológiájú kérdezés* esetén a válaszadó erőteljesebben viszonyítja a jelen körülményekhez a korábbi döntés motívumait, amelyek ebben az esetben jobban torzulhatnak (ugyanakkor az interjú dinamikája szempontjából az utóbbi talán szerencsésebb). Mivel kutatásunk fő kérdése a külföldi munkavállalás okainak körüljárása és a visszavándorlás, ezért a kronologikus kérdezés tűnik célszerűbbnek (esetleg tanulságos lehet mindkét módszert kipróbálni a kérdezés során és a kvantitatív kutatás kérdőívét ez alapján megalkotni). Az interjú során bármely módszer lehetséges, de az interjú során térjünk ki a leírt kérdések mindegyikére (természetesen amennyiben az releváns az adott interjúalany esetén).

A kutatás célcsoportja, akiket keresünk:

Visszavándorlók: *Munkaképes korú (18-64 éves) hazatérők, akik Magyarországról elvándoroltak (magyar állampolgárok) és egybefüggően (2004. január 1 óta) legalább 12*

---

¹ A kutatás vezetője Hárs Ágnes, elérhetőség: harsagnes@gmail.com

hónapot töltöttek külföldön és a kutatást megelőzően **2022 március 1 előtt**) legalább 3 hónapja hazatértek és Magyarországon voltak.

Külföldön tartózkodók: Munkaképes korú (18-64 éves) külföldön élők, akik Magyarországról elvándoroltak (magyar állampolgárok) és egybefüggően (2004. január 1 óta) legalább **12 hónapja vannak** külföldön

Ne csak a dolgozók, hanem a korábban külföldön élő ismeretlen vagy nem aktív státuszúak is kerüljenek bele a mintába.

A KÉRDEZÉS SORÁN AZ AKTIVITÁST KÜLÖN HANGSÚLLYAL KÉRDEZZÜK, DE FONTOS AZOK TEVÉKENYSÉGÉRE IS KÉRDEZNÜNK, AKIK MOST NEM AKTÍVAK.

Instrukciók a kérdezőhöz:

A kérdéseket, kérdéscsokrokat értelemszerűen, lehetőleg sorrendben kell lekérdezni. A zárójelben szereplő kiegészítések a kérdezőnek szólnak, ezzel segíthetik a válaszadó válaszait, ha bizonytalan abban, mit válaszoljon.

Az egyes kérdések összekapcsolódnak, lehetséges, hogy a válasz ezért egy később következő kérdésre vonatkozik, ekkor nem kell leállítani a válaszadót, hanem a megfelelő helyre sorolandó az elmondott válasza.

A kérdezés maximum egy órát vesz igénybe. Fontos, hogy ebben az időben a felsorolt kérdések, kérdéscsokrok mindegyikére térjen ki a kérdező. (Hosszabb, szerteágazó, a kérdésektől eltérő interjú leírása és feldolgozása gondot jelenthet)

A kérdezést követően kb. fél oldalban összegezze a kérdező az interjúzás körülményeit (hol, mikor történt az interjú, hányan voltak esetleg még jelen, milyen hangulatban történt, a válaszadó készségesen vett-e részt, stb. Minden fontos részlet érdekes.)

Emellett rövid, 1-3 oldalas összegző tartalmi leírás kérünk az interjú készítőjétől.

Az interjúk hanganyagát kérjük, ezek leírása után kerülhet sor az elemzésre. A leírás a kérdőívterv sorrendjét követi. Az összefoglalóban sem monogramot sem nevet ne használjatok. Az összefoglalót tartalmazó file-nak a következő módon adjatok nevet:

- az első két betű az utolsó külföldön tartózkodás országa
  - AU - Ausztria
  - UK - Egyesült Királyság
  - DE - Németország
  - EU - más EU tagállam
  - MS - más nem EU tagállam
- a harmadik betű a kérdezett neme (F/N)
- a negyedik betű a kérdezett legmagasabb iskolai végzettsége:
  - A - érettségi nélkül (ide számí az érettségi nélküli szakképzés is)
  - K - érettségi szakképzéssel vagy anélkül (ide számít a felsőfokú szakképzés diploma nélkül)
  - F - felsőfokú diploma
- az ötödik és hatodik karakter a korcsoport:
  - 20 - 20 éves vagy fiatalabb
  - 24 - 21-24 éves
  - 29 - 25-29 éves

- 34 - 30-34 éves
- 39 - 35-39 éves
- 44 - 40-44 éves
- 49 - 45-49 éves
- 54 - 50-54 éves
- 59 - 55-59 éves
- 60 - 60 éves vagy idősebb
- az utolsó négy karakter az adatfelvétel hónapja és napja 0-val (pl.: június 3. -> 0603)

Pl.: egy Ausztriából hazatért 26 éves férfi, akinek legmagasabb iskolai végzettsége felsőfokú szakképzés, az interjúra június 3-án került sor: AUFK290603

Kérdések visszatérők interjúzásához:

1. Az interjú alanyának bemutatása

Demográfia, iskola

- Mi az Ön neme, kora (születési év vagy korcsoport, ha az interjúalany nem ad meg kort),
- Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége, a végzés éve, helye, iskolatörténet (félbehagyott iskolák is!), nemzetközi tapasztalatok
- Mi az Ön szakképzettsége(i) (ha van több/más végzettsége, azok is)?
- Hol szerezte? (otthon külf. előtt/után v külföldön?)

Lakhely

- Korábbi külföldi tartózkodási hely (ország, tel. típus)
- Mikor és hova tért haza Magyarországra?
- Ugyanoda tért-e vissza? Ha nem, hova, miért?
- Otthoni korábbi lakhelye(i)? Kérdezzenek rá a főbb változásokra is!

Családi háttér

- Milyen a kért család háttér? (egyedülálló, gyermek, házas, kapcsolatban él, stb.)
- Családdal együtt volt külföldön? Mely családtagokkal, sorolja fel?
- Volt otthon élő házastárs, gyerek, szülő, más eltartott – tervezte-e az ő külföldre költözésüket, ha igen, mikor? Milyenek voltak a lehetőségek, az akadályok?
- Voltak-e otthoni kötelezettségei, ha igen, ezek milyenek (például otthon élő, segítségre vagy támogatásra szoruló rokon, ismerős)?

Nyelvtudás

- Tud-e magyarul kívül más nyelvet, ha igen, hány nyelven beszél? Legfontosabb 3 nyelv: ...
- A legfontosabb legfeljebb 3 idegennyelvről mondja el, mennyire tud beszélni, írni, illetve olvasni ezeken az idegen nyelveken (külön-külön kérjen választ maximum 3 legfontosabb nyelvről: jól, elfogadhatóan, gyengén beszél/ír/olvas)?
- Mikor tanulta ezeket a nyelveket? (iskolában, külön, külföldön, több válasz lehetséges)

Életpálya bemutatása (munkahely, aktivitás)

Külföld előtt

- Mennyi időt töltött külföldön? Mióta tért haza? volt-e többszöri külföldi/otthoni tartózkodás időközben
- Milyen hosszú munkatapasztalata volt, mielőtt külföldre ment? Mivel foglalkozott?

Hazatérés után

- Dolgozik-e jelenleg, ha igen, hol dolgozik jelenleg?
- Jelenleg szakmájában dolgozik-e, ha nem, pályaelhagyónak tekinti-e magát, mióta? Miért döntött így?

[Azoktól, akik jelenleg nem dolgoznak]:

- Ha jelenleg nem dolgozik, mit csinál? (gyermeknevelés, tanulás, családtagként nem talál munkát, stb.)
- Dolgozott-e korábban? Ha igen, hol dolgozott korábban. A kért (fontosabb) munkahelyei, a munkahely elfogadásának a motivációi.

Hazatérés előtt külföldön

- Milyen munkahelyeken, munkakörökben dolgozott,? Végzettségének megfelelőek voltak-e a munkák, amelyet végzett? Mi volt a jellemző különbség a végzett munkák között?
- Szakmájában dolgozott-e, ha nem, pályaelhagyónak tekintette-e magát, mióta? Miért döntött így?
- Ha nem dolgozott, miért nem, mit csinált, mivel foglalkozott?

2. Külföldre vándorlási döntés, történet

- Mikor és hogyan merült fel a (tartós, átmeneti) költözés/külföldi munka?
- Fel tud-e idézni valamilyen életeseményt ami a külföldre költözést befolyásolta?
- Fel tud-e idézni valamilyen külső változást (sokkot), ami a külföldre költözést befolyásolta?
- Hogy érezte, milyenek voltak a külföldre költözés / külföldi munkavállalás intézményi, hivatalos lehetőségei?
- Készített tervet a külföldre költözésre? Mik voltak a céljai? Kivel beszélte meg?
- A megkérdezett számára melyek voltak a külföldi élet/munkavállalás mellett szóló fő érvek? (szakmai karrier szempontokból, megélhetés, anyagi szempontok, egyéb, család, kalandvágy stb. is lehet. A szempontok súlyozása is, ha lehet)
- Mely érvek szóltak főként a külföldi élet/munkavállalás ellen? (például az ismeretlentől való félelem, az éghajlat, más külső tényező, egyéb)?
- Már külföldön dolgozó munkatársai / más ismerősei / külföldön élő rokonai hogyan befolyásolták a döntést? Ezek a kapcsolatok megmaradtak-e, vannak-e újabb kapcsolatai, Esetleg lehet, hogy éppen tartózkodik ezektől?
- **[Ha dolgozott mielőtt külföldre ment és ott is dolgozott]** A külföldi munkavállalásakor a külföldi munkája és az előző otthoni ugyanaz volt? Van-e valamilyen különbség? Ha igen, ez mit jelent, a kettő közötti történetet is mondja el! (az is fontos, ha csak kicsit változás történt, pl. otthon vezető és külföldön beosztott volt, stb.) első és utolsó (jellemző) hogy volt
- Jövedelmi szempontból hova sorolta magát külföldön a saját környezetéhez viszonyítva ? Kikhez hasonlítja magát (kiket tekintett saját referencia csoportnak, akikkel magát hasonlítja)?
- Mit gondolt akkor a saját jövedelméről, jövedelemszerzési lehetőségéről Magyarországon (jövedelem, várható jövedelem), saját szakmájában (hazai munkájában)?

3. Külföldi munkatapasztalatok [csak azoktól, akik dolgoztak külföldön]

- Milyenek voltak a külföldi munkavállalása során a munkafeltételek? Vissza tudja-e idézni, hogy a várakozásai mennyire teljesültek? (gondoljon a külföldre érkezésekor, illetve, 1 és 5 év múlva tapasztaltakra is (ha már töltött annyi időt külföldön)
- Milyen szakmai kihívást jelentett a külföldön végzett munka a magyarországihoz képest?
- Volt-e előrelépési, fejlődési lehetősége saját munkájában külföldön? Ha igen milyen?
- Vissza tudja-e idézni, hogy a külföldi munkával kapcsolatos várakozásai mennyire teljesültek?

4. Külföldi élettapasztalatok

- Kiköltözéssel kapcsolatban: mik voltak az első benyomásai a városról, helyiekről, munkatársairól? Kérem, vesse össze otthoni tapasztalataival! Hogyan alakult ez a

viszony később? (sok emlék, érzélem előjöhet, de a munkavállalásról is kiderülnek dolgok)

- Ütközött-e nyelvi vagy egyéb nehézségbe? Milyen területeken? (Gondoljon a munkára és a mindennapi élet egyéb területeire egyaránt)
- Érzékelte-e azt, hogy az Ön külföldi származása hátrányt jelentett az Ön számára külföldön a munkahelyén és/vagy máshol?
- Ön szerint van-e különbség a magyarok és más külföldi munkavállalók között? És általában a kelet-európaiak és más külföldiek között?
- Milyen tapasztalatai voltak a mindennapi ügyek intézése (például: lakáskeresés, bérleti szerződés, bank, orvosi ellátás) során külföldön? Milyenek találta a hazaihoz képest?

5. Visszatérési döntés, történet

- Mikor és hogyan merült fel a (tartós, átmeneti) hazaköltözés?
- Fel tud-e idézni valamilyen életeseményt, ami a hazaköltözést befolyásolta?
- Fel tud-e idézni valamilyen külső változást (sokkot), ami a hazaköltözést befolyásolta?
- Hogy érezte, milyenek voltak a hazaköltözés / itthoni (ismételt) munkavállalás intézményi, hivatalos lehetőségei?
- Készített tervet a hazaköltözésre? Mik voltak a céljai? Kivel beszélte meg?
- A megkérdezett számára melyek voltak a hazatérés (hazai munkavállalás) mellett szóló fő érvek? (szakmai karrier szempontokból, megélhetés, anyagi szempontok, egyéb, család, kalandvágy stb. is lehet. A szempontok súlyozása is, ha lehet)
- Mely érvek szóltak főként a hazai élet/munkavállalás ellen?
- Már hazaköltözött munkatársai / más ismerősei / külföldön élő rokonai hogyan befolyásolták a döntést? Ezek a kapcsolatok megmaradtak-e, vannak-e újabb kapcsolatai, Esetleg lehet, hogy éppen tartózkodik ezektől?
- **[Ha dolgozott külföldön és hazatérést követően is]** A hazatérés utáni munkavállalásakor a munkája és az előző otthoni, illetve a korábbi külföldi munkája ugyanaz volt? Van-e valamilyen különbség? HA igen, ez mit jelent, a kettő közötti történetet is mondja el! (az is fontos, ha csak kicsit változás történt, pl. otthon vezető és külföldön beosztott volt, stb.) első és utolsó (jellemző) hogy volt
- Jövedelmi szempontból hova sorolja magát a hazatérés óta saját környezetéhez viszonyítva? Kikhez hasonlítja magát (mit tekint saját referencia csoportnak, akikhez magát hasonlítja)?
- Mit gondol saját korábbi jövedelméről, jövedelemszerzési lehetőségéről külföldön (jövedelem, várható jövedelem), saját szakmájában (korábbi külföldi munkájában)?

6. Visszatérés utáni munkatapasztalatok [csak azoktól, akik visszatérés után dolgoztak]

- Milyenek látja a hazai munkafeltételeket (az interjúalany definiálhatja, vagy ha ezt nem tudja értelmezni, segítségül mi adjuk meg, hogy mit értünk munkafeltételeken (pl.: időbeosztás, eszközök, kényelmi tényezők) hazatérést követően?;
- Milyen szakmai kihívást, problémát jelentett az itthon végzett munka a külföldihez képest?
- Volt-e, van-e előrejutási, fejlődési lehetősége saját munkájában Magyarországon? Ha igen milyen?

- Vissza tudja-e idézni, hogy a hazai munkával kapcsolatos várakozásai mennyire teljesültek?
- Tudja-e a külföldön megszerzett képességeket és tudást itthon hasznosítani? (Melyeket, mit lát fontosnak)

7. Visszatérés utáni élettapasztalatok

- Hazaköltözéssel kapcsolatban: mik voltak a benyomásai a hazatérés után, munkatársairól? Kérem, vesse össze külföldi tapasztalataival! Hogyan alakult ez a viszony később? (sok emlék, érzelem előjöhethet, de a munkavállalásról is kiderülnek dolgok)
- Ütközött-e nehézségekbe hazatérés után? Milyen területeken? (Gondoljon a munkára és a mindennapi élet egyéb területeire egyaránt)
- Érzékelte-e azt, hogy a hazatérés előnyt vagy hátrányt jelentett az Ön számára a munkahelyén és/vagy máshol?
- Ön szerint van-e különbség a külföldről hazatérő és más munkavállalók között? (Előnyök, hátrányok)
- Milyen tapasztalatai voltak ismét Magyarországon a mindennapi ügyek intézése (például: lakáskeresés, bérleti szerződés, bank, orvosi ellátás) során? Milyenek találta a korábbi külföldihez képest?
- Voltak-e olyan tapasztalatai, amelyeket szívesen hazahozott volna és megosztott volna az itthoniakkal? Gondolhat olyasmire, amit jó lenne Magyarországon is meghonosítani vagy a külföldi munkavállalással, étellel kapcsolatos tanácsokra is!

8. Kapcsolattartás az itthon élőkkel

- Takarított-e meg pénzt külföldön önmaga számára?
- Küldött-e itthon élő rokonainak pénzt, egyéb támogatást rendszeresen vagy alkalmanként? Esetleg gyűjtött-e pénzt azért, hogy azt valamelyik rokonának adja később?
- Itthon is támogatja őket?
- Volt-e a külföldön tartózkodása idején, illetve jelenleg egyéb otthoni kötelezettsége (hitel, kölcsöntörlesztés, stb.)
- Milyen gyakran jött Magyarországra?
- Követte a hazai eseményeket?
- Megváltozott a viszonya Magyarországhoz, a magyar hagyományokhoz?
- Hogyan tartotta a kapcsolatot az otthon élő rokonaival, barátaival, ismerőseivel? (Rendszeresen, alkalmanként levélben, telefonon, sms-ezik, interneten levelezik (email), facebook, chat, stb. formában)
- Tart-e most kapcsolatot másutt külföldön élőkkel (akár az adott országban, akár máshol)?
- Tagja-e valamilyen Facebook csoportnak, ami a külföldön élőket, külföldön dolgozókat hozza össze? Ismer olyanokat, akik tagjai ilyen csoportnak?
- Milyen gyakran és milyen módon használ internetet? Kapcsolattartásra, információ szerzésre, egyéb információkra használja?
- Van Facebook profilja? Tagja esetleg valamilyen egyéb Facebook csoportnak? Mit jelent ez Önnek? Megemlítené esetleg melyek ezek? (a Facebookra vonatkozó kérdések azért fontosak a kutatás szempontjából, mert később ezen a platformon keresztül végzünk kérdőíves felmérést)